

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ג' דחנוכה תשע"ז לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויזן - גליון תתקנ"ב

במה שדברנו אתמול לבאר הטעם שלא הדליקו כל השמונה ימים מפך השמן בפתילות דקות, משום דבפתילות עבות יש הידור מצוה, ולדעת רש"י (סוכה) לולב היבש פסול משום ואנוהו, הרי דהידור מעכב המצוה. הנה לכאורה יש להקשות על שיטת רש"י מגמרא (מנחות סד.) אמר רבה היו לפניו שתי חטאות אחת שמינה ואחת כחושה, שחט השמינה ואחר כך שחט הכחושה חייב, כחושה ואחר כך שמינה פטור, ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמינה לכתחלה ושחוט אותה ע"כ. ומבואר מזה שני דינים, חדא, שהשבת נדחית לא רק לצורך הקרבת הקרבן, אלא מחללין שבת גם כדי להקריבה בהידור, שמינה במקום כחושה. שנית, שפטור על הכחושה שנשחטה ראשונה, הגם שהיה צריך לשחוט השמינה, מכל מקום כיון שגם הכחושה כשרה, שאם היה זורק את דמה היה יוצא ידי חובתו, לכן פטור על שחיטתו (עיין שפת אמת שם). הרי לנו שהגם שיש הידור מצוה בשמינה אשר לפניו, מכל מקום אין זה מעכב המצוה, והמקריב כחושה הקרבן כשרה.

ומעתה יש לומר דהוא הדין בכהן ששחט כחושה, ולא קיים ואנוהו, הרי זה עיכוב בעושי המצוה, שלא קיימו מצות הבאת הקרבן, ומכל מקום הקרבן לשלעצמה כשרה, ונקרבו קרבנות הציבור כראוי. נויש לעיין לפי זה למאן דאמר מצות צריכות כוונה (ברכות יג.), ואם לא כוון לצאת לא יצא ידי חובתו, אם הכהן המקריב לא כוון בהקרבנו לקיים המצוה, והוא לא יצא המצוה, אם הקרבן לשלעצמה כשרה, ואין צריכין להקריב קרבן אחרת.

ולכאורה לפי זה יש לדון בנרות דמנורה, אי יש עיכוב כאשר לא עשאו בהידור, כגון בשמן גרוע, או יש לו ריח רע, או פתילות גרועות (כאשר השלהבת עולה מאליה). והוא על פי מה שכתבו במהר"ם שיק (מצוה צח), ובחידושי רבי חיים מבריסק (רמב"ם ה' ביאת מקדש טו-ז) בביאור דברי הרמב"ם דזר כשר להדלקת המנורה, היינו שהזר מדליקו בחוץ ושוב מכניסין אותו בהיכל, והטעם דאיתא בגמרא (יומא כז.) הדלקה לאו עבודה היא, והיינו שההדלקה היא רק הכשר מצוה, והמצוה היא שיהיו נרות דולקין בהיכל, ורק דישון המנורה היא עבודה בפנים על ידי הכהנים. ובזה יובן מה שפסק הרמב"ם (ה' תמידין ומוספין ג-ז) דהדלקת המנורה דוחה שבת מדכתיב (שמות כז-כ) להעלות נר תמיד, ואם ההדלקה היא עבודה, הרי זה דוחה שבת כמו שאר כל העבודות שדוחין שבת. אבל בהיות שהוא רק הכשר מצוה צריכין על זה קרא מיוחדת שדוחה שבת ע"ש. (עיין שמן ראש לחנוכה קי. שעד:).

ואם כן אי אפשר לומר דהדלקת המנורה שלא בהידור פסולה משום ואנוהו, לכן לא הדליקו מהפך בפתילות דקות, משום דהידור מצוה מעכבת המצוה, דהא זהו פסול רק בעושי המצוה שהגברא לא קיים המצוה, אבל כאן שהמצוה היא רק שתהיה דולקת שם, ואין כאן ציווי על האדם לא על הדלקתו ולא על הנחתו, אם כן הידור מצוה דמעכב רק בעושי מצוה, לא שייך כאן. - ומכל מקום יש לומר דהגם דאינו מעכב, אבל כיון שיש מצוה בהידורו, אפילו אי נימא דאנוהו הוא רק דרבנן, לא רצו הכהנים לוותר על זה, והדליקו כל הפך ביום הראשון.

ונראה דהנה בחידושי חתם סופר (סוכה שם) הקשה, דהא מבואר בגמרא (שבת קלג.) דיש ציצין שאין מעכבין את המילה, ומכל מקום מצוה להסירן משום זה א-לי ואנוהו, ומשום הכי הוי סלקא דעתך שם לחד מאן דאמר דאפילו פירש יחזיר עליהם בשבת משום דאנוהו דוחה שבת, שמע מינה ואנוהו אינו מעכב המצוה. וכתב לפרש דאין מעכבין המילה היינו שהתינוק נמול לאכול תרומה ולעשות פסח, אבל האב שמצווה למול את בנו לא קיים מצותו שלא קיים ואנוהו, וזה מעכב בעושי מצוה ולא במצוה גופיה ע"כ. והיינו שהאב שלא הסיר הציצין שאין מעכבין לא קיים חיוב מצות מילה המוטל עליו, אבל מכל מקום התינוק נימול כדינו, ומותר בתרומה ופסח.

וביתר ביאור, דלכאורה הוי ליה להחתם סופר לתרץ בפשיטות, דבאמת בלא הסיר הציצין שאין מעכבין לא נתקיים מצות מילה כלל, משום דאנוהו מעכב המצוה, אלא דאפילו הכי אין מעכבין אותו מאכילת תרומה ופסח, דכיון שהוסר הציצין המעכבין לא הוי עוד ערל. וגם כאשר לא קיים מצות מילה רשאי לאכול בפסח, כיון דסוף סוף לא הוי ערל, וכמו בנימול על ידי עכו"ם. אך דלפי זה אכתי הוי קשיא ליה, דאי נימא שלא נתקיים בהתינוק מצות מילה, אם כן יצטרך על כל פנים התינוק אחר זה הטפת דם ברית עוד הפעם

וביתר ביאור, דלכאורה הוי ליה להחתם סופר לתרץ בפשיטות, דבאמת בלא הסיר הציצין שאין מעכבין לא נתקיים מצות מילה כלל, משום דאנוהו מעכב המצוה, אלא דאפילו הכי אין מעכבין אותו מאכילת תרומה ופסח, דכיון שהוסר הציצין המעכבין לא הוי עוד ערל. וגם כאשר לא קיים מצות מילה רשאי לאכול בפסח, כיון דסוף סוף לא הוי ערל, וכמו בנימול על ידי עכו"ם. אך דלפי זה אכתי הוי קשיא ליה, דאי נימא שלא נתקיים בהתינוק מצות מילה, אם כן יצטרך על כל פנים התינוק אחר זה הטפת דם ברית עוד הפעם

וזהו שאנו מדקדקין לומר, שהנס נעשה על ידי כהני הקדושים, דאיתא בגמרא (יבמות כ.) כל המקיים דברי חכמים נקרא קדוש ע"כ. והם לא רצו לוותר על מצות ואנהו שציוו חכמים, על כן זכו שנעשה להם נס.

*

כי אתה תאיר נרי ה' אלקי יגיה חשכי (תהלים יח-ט). ונראה בהקדם לבאר הכתוב (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום. על פי מה שכתוב בקול יעקב (על הפסוק ליהודים היתה אורה) לבאר המדרש (שמו"ר כ-י) אמרו לאלקים מה נורא מעשיך (תהלים ס-ג), מה דחילין אינון, הנהרגין הורגין את הורגיהן, הנצלבים צולבים את צולביהם. ותוכן דבריו, כי בשר ודם ברצותו להפר עצת שונאיו, מוכרח לפעול פעולות מתנגדות לפעולות המזיקים לו. אבל הקב"ה אינו כן, כי הוא לא צריך לפעול פעולה מנגדת לפעולותיהם, ולא יעבירם מן מועצותיהם, רק יתן בלבבם עצה נבערה שיעשו אשר יחפצו ויבצעו מזימתם, והיא עצמה תהיה להם למוקש להורידם לבאר שחת, וינצלו עמו ישראל מידם. וכן היה ענין של פרעה שרדף אחר ישראל, וזה היה סיבת מיתתו שנטבע בים. וכמו כן היה ענין המן, שעשה העץ לתלות את מרדכי, ועל ידי זה נתלה הוא עליו, ואלו לא היה העץ מוכן לא היה נתלה, כי רק על ידי שאמר חרבונו (אסתר ו-ט) הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, אמר המלך תלוהו עליו. ומאחר שכן הוא מתייראים האומות העולם להרע לישראל, פן על ידי זה יהיה מפלתם, ועושי רע לעצמם. וזהו שאמר מה נורא מעשיך וכו', כי פחדו ואימתו תפול על האומות שיראים וחרדים לעשות שום מעשה רע, שמא תהיה מעשה זו סיבה למפלת עצמן.

ועל פי זה כתב בספר ייטב לב (פ' בראשית) לפרש דברי דוד המלך ע"ה (תהלים לג-ח) ייראו מה' כל הארץ ממנו יגורו כל יושבי תבל, כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד. רצה לומר שאומות העולם יגורו לעשות שום פעולה להרע לישראל, כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד, שאין צריך לשנות עצתם ולעשות דבר נגדי, רק הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד, שישאר עצתם, ועם כל זה ה' הפיר עצת גוים, על דרך שהיה בפרעה שנעשתה מחשבתו ורדף אחרי בני ישראל, ועם כל זה הופר עצתו וזה היה סיבת מפלתו, ועל כן יראו מה' כל הארץ, שיראים להתחיל עם ישראל עכ"ל.

וכתב לפרש בזה מה דאיתא במדרש (במדב"ר טו-ז) ויאמר אלקים יהי אור (בראשית א-ג), בשר ודם מדליק נר מתוך נר דלוק, שמא יכול להדליק נר מתוך החושך, והקב"ה מתוך החושך מוציא אורה שנאמר (שם) וחושך על פני תהום, וכתוב בתריה ויאמר אלקים יהי אור ע"כ. והיינו כי בשר ודם מדליק נר מתוך נר, רצה לומר מוכרח לעשות פעולה מן פעולות הפכיות, אבל הקב"ה מדליק נר מתוך החושך, מן החושך עצמו, דהחושך היינו הצרה גופא היא סיבה להצלת ישראל ורפואתם ע"ש. (ועיין בזה באבן שלמה פ' וישלח אות א', פ' אחרי אות ה', פ' תצא אות א').

וזהו רבות מחשבות בלב איש, כאשר איש רוצה להפריע עצת אויביו ולהחיש לעצמו ישועה, אז יש לו רבות מחשבות איך לסתור סכנת האויב. אבל עצת ה' היא תקום,

הכל קם ועומד על מקומו, מניח להאויב לעשות כל מה שרוצה, ואינו צריך לבטל מעשיהם, אלא ממכה עצמה מתקן רטיה, הם עצמם מביאין הרטיה, וכמו שהיה בפרעה ובהמן. ומצינו כיצא בזה גם בפרשתנו, שההשגחה העליונה רצתה שהשמש והירח ואחד עשר כוכבים ישתחוו ליוסף, והשבטים אמרו, הנה בעל החלומות הלזה בא, ועתה לכו ונהרגהו וגו', ונראה מה יהיה חלומותיו (בראשית לז-ט), ובסופו הם עצמם מכרוהו לעבד למצרים שלא יוכל עוד לשלוט עליהם, ומזה עצמו נתהווה למלך, אשר כולם באו להשתחוות אליו.

ונראה דזהו הענין שמצינו ביתרו, שאחר שסיפר לו משה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים, אמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם (שמות יח-א). והיינו כי המצריים רדפו אחר ישראל על הים, כי חשבו שבזה יפלו ברשתם, שאין להם מקום מנוס, הים מצד אחד והמדבר מצד השני. ובסופו נתגלה שזה היה מקום מפלתם של מצריים. פרעה הוציא כל אוצרותיו עמו כדי לזרו את עמו לצאת במלחמה, ובסופו היה זה לטובתם של ישראל, שביות הים היתה גדולה מביות מצרים. ודבר זה הפליא יתרו כי לא שינה ה' את עצתם ומחשבתם, אלא כל מה שעשו להרע לישראל נתהפכה לרעתם, אשר זהו רק אצל ה', שממכה עצמה מתקן רטיה, ועצת ה' היא תקום. וזהו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, כי בדבר אשר זדו, באותו דבר שטיכסו עצה להרע לישראל, זה עצמו בא עליהם, שמתוך החושך הדליק את האור.

וכדבר הוזה היה אצל היוונים, כדאיתא בברייתא שמביא הב"ח (סימן תר"ע) שאמר להם אותו רשע, מצוה אחת יש בידם של ישראל, אם אתם מבטלים אותה מידם כבר הם אבודים, ואיזה זה הדלקת המנורה שכתוב בה להעלות נר תמיד, כל זמן שהם מדליקין אותה תמיד הם עומדים וכו', עמדו וטמאו כל השמנים. וכשחזרו בתשובה למסור נפשם על העבודה, הושיעם ה' על ידי הכהנים עובדי העבודה בבית ה' וכו' ע"ש.

והנה אם לא היו היוונים מטמאים כל השמנים, לא היו נצרכים לנס של הפך שמן, ולא היה חנוכה, ולא היה נשאר מצות הדלקת הנרות אחר חורבן הבית, והם במעשיהם שטימאו כל השמנים, הכינו והמשיכו בזה מצות הדלקת המנורה לעולם. וזהו שאמר כי אתה תאיר נרי ה' אלקי יגיה חשכי, אשר לא רק שה' מאיר לישראל. אלא החושך עצמו מהפך לאור, שכל מה שהרשעים חושבים עלינו רעה. הוא מהפך אותו הדבר בעצמו לישועה. וזה נלמד ממה שאתה תאיר נרי, בנס דחנוכה, שהם עצמם במה שטימאו השמנים לבטל הדלקת הנרות בבית ה', הם בעצמם גרמו בזה שתהיה מצוה נצחית.

ויש להוסיף דאיתא במדרש (ב"ר ב-ד) והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום (בראשית א-ב), תוהו זה גלות בבל, ובוהו זה מדי, וחושך זה יון, שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזירותיהם ע"ש. ויש לומר עוד בטעם שחושך זו יון, שהחשיכה את המקדש מנרותיה, שטימאו כל השמנים כדי שלא יוכלו להדליק המנורה. ובמה שאתה תאיר נרי, בזה הגיה חשכי, מלכות יון שהחשיכה את בית ה', שמזה עצמו נתרבה האורה בהדלקת נר מצוה. ■